

กระบวนการขัดเกลาทางสังคมผ่านตัวแทนกลุ่มในสังคม*

SOCIALIZATION PROCESS THROUGHOUT AGENCIES OF SOCIAL GROUP

กัญญา วงศ์เวชกุล

Kanya Wongvetchakul

พระครูปลัดสิริวัตร สุทธิมน (ด้านประสิทธิ์)

Phakrupalad Siwari Sutthimano (Danprasit)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์

Mahamakut Buddhist University Srithammasokkaraj Campus, Thailand

E-mail: kewsan248@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการเรื่อง กระบวนการขัดเกลาทางสังคมผ่านตัวแทนกลุ่มในสังคม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาค้นคว้า กระบวนการขัดเกลาทางสังคมผ่านตัวแทนกลุ่มในสังคม โดยผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการค้นคว้าจากเอกสาร งานวิจัย หนังสือ ตำรา พจนานุกรม ตลอดจนค้นคว้าในศาสนาต่าง ๆ ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ กระบวนการขัดเกลาทางสังคม หมายถึง กระบวนการอบรมสั่งสอนสมาชิกของสังคมให้เรียนรู้ระเบียบของสังคมเพื่อให้เห็นคุณค่าและนำเอากฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติเหล่านั้นไปเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ การขัดเกลาทางสังคมเป็นสิ่งจำเป็นที่มนุษย์จะต้องได้รับตลอดชีวิต เพื่อที่จะทำให้สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ได้ และจะช่วยให้สามารถประพฤติปฏิบัติตนตามสถานภาพและบทบาทของตนได้เป็นอย่างดี การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการทางสังคมและจิตวิทยา ซึ่งมีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการให้เด็กที่เกิดมาจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนให้มีความเป็นคน โดยแท้จริง สามารถอยู่ร่วมกันได้และมีความสัมพันธ์กับคนอื่นได้อย่างราบรื่น กระบวนการขัดเกลาทางสังคมจะเริ่มตั้งแต่บุคคลถือกำเนิดมาในโลก ตัวแทนสำคัญที่ทำหน้าที่ในเรื่องนี้ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน สถาบันการศึกษา ศาสนา อาชีพ สถาบันการเมือง การปกครอง ตลอดจนสื่อมวลชนต่าง ๆ โดยตัวแทนเหล่านี้ ได้มีบทบาทในการขัดเกลาบุคคลให้ได้ทราบคุณค่าและอุดมคติที่สังคมยึดมั่น และได้เรียนรู้บรรทัดฐานและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ใช้อยู่ในสังคม

คำสำคัญ: กระบวนการ, การขัดเกลาทางสังคม, ตัวแทน

* Received 3 October 2022; Revised 25 September 2023; Accepted 28 September 2023

ABSTRACT

The academic article aims to study and research the socialization process through representatives of social groups. The researcher studied and researched through Thai and English documents, research pieces, books, textbooks, dictionaries, and scriptures of different religions. Socialization refers to educating members of a society to learn the rules of society, be aware of their values, and apply those rules as guidelines in practicing. Socialization is a necessity that a human must have throughout life to adapt to the society in which they are a member and will allow them to behave under their status and roles. Socialization is a social and psychological process influencing a person's personality traits because society requires children born to be trained to be real people, able to coexist and have a smooth relationship with others. The socialization process begins with the birth of that person into the world. Essential representatives having these duties are family, group of friends, educational institutions, religions, occupation, political and government institutes, and mass media. These representatives have roles in socialization by educating the persons to know the values and ideals that society adheres to and learn the norms and traditions that exist in society.

Keywords: Process, Socialization, Representative

บทนำ

ปัจจุบันสภาวะทางสังคมและพฤติกรรมของบุคคลที่ไม่พึงปรารถนาที่สร้างความสับสน วุ่นวายเดือดร้อน หรือความทุกข์ให้กับบุคคลจำนวนมาก แสดงถึงความไม่เป็นระเบียบและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการวางแผน การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาสังคม ปัญหาสังคมเหล่านี้ รวมไปถึงรูปแบบพฤติกรรมเบี่ยงเบนทั้งหลาย หรืออาจอยู่ในรูปแบบความขัดแย้งทางสังคม เช่น ปัญหาความขัดแย้งทางเชื้อชาติ ศาสนา ความรุนแรงในครอบครัว ความขัดแย้งทางการค้า และอุตสาหกรรม ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคน เป็นต้น ในสังคมสมัยใหม่แต่ละคนแต่ละกลุ่มต่างมีบทบาทหน้าที่ขัดแย้งกันก็จะก่อให้เกิดปัญหาที่แตกต่างกันในองค์กรสังคมทั้งหลาย และเมื่อสถานการณ์บทบาทหน้าที่ขัดแย้งกันก็จะก่อให้เกิดปัญหาสังคม ขอบเขตของปัญหานั้นก็ยากที่จะกำหนดได้ แต่ก็ปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่จะกำหนดการเปลี่ยนแปลง ความหมายและความรู้ปัญหาสังคม เช่นเดียวกัน การแก้ไขป้องกันปัญหาสังคมก็มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะการณ์เปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน (สุเทพ สุวีรางกูร, 2556)

บุคคลที่อบรมขัดเกลาตนเองดีแล้วย่อมแตกต่างจากผู้ที่ไม่ได้รับการฝึกฝนอบรมมา การอบรมขัดเกลานำมาซึ่งความสุขความสงบทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ประโยชน์ที่บุคคลได้รับจากการอบรมขัดเกลาเกิดขึ้นกับตนเองโดยตรง จากนั้นก็ส่งผลไปถึงแก่บุคคลอื่น ๆ ด้วย พระพุทธศาสนากล่าวยกย่องบุคคลผู้ที่ได้อบรมขัดเกลาตนเองมาดีว่าเป็นผู้ประเสริฐ เพราะกาย วาจา และใจที่ฝึกฝนอบรมมาดีแล้ว ย่อมจะแสดงพฤติกรรมออกมาด้วยความดีงาม ก่อให้เกิดทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น แม้การจะบรรลุถึงเป้าหมายของพระพุทธศาสนา คือ การหลุดพ้นจากอาสวะกิเลส คือ พระนิพพาน ก็ต้องผ่านกระบวนการอบรมขัดเกลาตนเองตามขั้นตอน ดังหลักฐานยืนยันว่า “มัวอัสตร มัวสินธพผู้อาชาไนย ช้างใหญ่ถูกรัง ที่เขาฝึกแล้ว เป็นสัตว์ประเสริฐ บุคคลผู้ฝึกตนแล้ว ประเสริฐกว่าสัตว์เหล่านั้น ใคร ๆ ไม่พึงไปถึงนิพพานอันเป็นทิศที่ไม่เคยไป ด้วยยานเหล่านั้น เหมือนบุคคลผู้ฝึกแล้ว มีตนอันฝึกดีแล้ว ย่อมไปถึงได้” (ขุ.จ. (ไทย) 30/22/148) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงการอบรมขัดเกลาเพื่อฝึกฝนตนเองว่าเป็นคุณสมบัติของบัณฑิตที่จะต้องฝึกตน (อตตานุสยนิยมา) และกล่าวตำหนิบุคคลที่ไม่อบรมขัดเกลากายวาจา และใจของตนเองว่าเป็นพาล เพราะมีแต่จะสร้างความทุกข์ความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ลักษณะของผู้ที่ขาดการอบรมขัดเกลาอีกอย่างหนึ่งคือ พึ่งพาตัวเองไม่ได้เป็นคนอ่อนแอ จึงต้องตกเป็นภาระให้ผู้อื่นดูแล การอบรมขัดเกลาจึงมีความสำคัญต่อบุคคลในฐานะที่ต้องฝึกฝนพัฒนาตนเองให้มีความสุขความเจริญ และสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามแก่ตนเองและผู้อื่น เมื่อบุคคลได้มีการอบรมขัดเกลาดีแล้ว ก็ย่อมบรรลุประโยชน์ที่พึงมีพึงได้อย่างเหมาะสม การแสดงออกทางวาจา และทางกาย คือสิ่งที่เรียกว่า พฤติกรรม ซึ่งมักจะอยู่ภายใต้อิทธิพลของความคิด ทักษะคติความเชื่อ และค่านิยมต่าง ๆ ที่รับผ่านเข้ามาทางตา หู จมูก ลิ้นและการสัมผัส องค์ประกอบชีวิตที่เป็นนามธรรมซึ่งเรียกโดยรวมว่าจิต ซึ่งจะต้องได้รับการฝึกอบรม และพัฒนาให้มีคุณภาพดี มีสมรรถภาพดีและมีสุขภาพดี คุณลักษณะจิตที่ได้รับการฝึกอบรม และพัฒนาดีแล้วจะเป็นพลังส่งเสริมให้คิดดีตลอดเวลา และสามารถต้านทานอารมณ์ไม่ดีที่มากระทบไม่ให้เข้ามาปรุงแต่งจิตให้กลับกลายเป็นจิตด้วยคุณภาพ การพัฒนามนุษย์จึงเริ่มต้นด้วยการพัฒนาความสมดุลแห่งองค์ประกอบชีวิตดังกล่าวไม่ให้สุดโต่งไปทางด้านใดด้านหนึ่งมนุษย์ที่มีจิตใจพัฒนาดีแล้ว ย่อมสามารถพัฒนารูป หรือร่างกายให้ดีตามไปด้วย แต่การพัฒนาองค์ประกอบทางกายหรือรูปธรรมอย่างเดียวโดยไม่ใส่ใจพัฒนางานองค์ประกอบที่เป็นธรรม ย่อมจะส่งผลให้เกิดผลข้างเคียงไม่ดี คือ มีปัญหาเกิดตามมา และจะเป็นภาระหนักที่จะต้องแก้ไขปัญหานั้น (จันทนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, 2562)

ทั้งนี้ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับฝึกอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไปจนบรรลุเป้าหมายสูงสุด คือความหลุดพ้นหรือนิพพาน มีความหมายคร่าว ๆ ดังนี้ คือ การฝึกอบรมในด้านความประพฤติระเบียบวินัยให้มีความสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ การฝึกอบรมทางจิตใจ การปลูกฝังคุณธรรมสร้างเสริมคุณภาพจิต และรู้จัก

ใช้ความสามารถในกระบวนสมาธิ และการฝึกอบรมทางปัญญาอย่างสูงทำให้เกิดความรู้แจ้งที่สามารถชำระจิตให้บริสุทธิ์หลุดพ้นเป็นอิสระโดยสมบูรณ์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2545)

กระบวนการศึกษาทางสังคม

การศึกษาทางสังคมจะช่วยปลูกฝังและพัฒนาลักษณะนิสัยของมนุษย์ ลักษณะนิสัยประจำตัวของมนุษย์แต่ละคนเป็นผลมาจากการที่มนุษย์ได้เห็นได้เรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ อยู่เป็นประจำจากการอบรมสั่งสอนโดยตรงบ้าง โดยอ้อมบ้าง ซึ่งการเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์ได้มาจากการเรียนรู้จากผู้อื่น การเรียนรู้ด้วยตัวเอง จึงทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจตามสิ่งที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาอันจะนำไปสู่การพินิจพิจารณาเพื่อพัฒนา ปรับปรุง แก้ไข และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ การศึกษาทางสังคมจะทำให้มนุษย์ได้รับการพัฒนาบุคลิกภาพที่ดี และสามารถอยู่ร่วมกับกลุ่มได้อย่างราบรื่น ฉะนั้นกระบวนการศึกษาทางสังคมสามารถทำได้ดังนี้

การใช้บรรทัดฐานทางสังคม

เป็นเรื่องธรรมดาที่มนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคม และจากสภาพแวดล้อมทางสังคมที่มีความแตกต่างกัน การได้รับการเลี้ยงดูจากพ่อแม่ วิธีการดำเนินชีวิต และค่านิยมที่แตกต่างกันไป สิ่งเหล่านี้เองทำให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่เหมือนกัน เพื่อเป็นการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติ การดำเนินชีวิตที่ถูกที่ควร สังคมจึงต้องกำหนดบรรทัดฐานทางสังคมในการศึกษามนุษย์ด้วย

พูนสุข เวชวิฐาน กล่าวว่า บรรทัดฐานทางสังคมเป็นความคาดหวังที่มีความเกี่ยวข้องทางพฤติกรรม หรือวิธีการประพฤติปฏิบัติตนของมนุษย์ในเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง เนื่องจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ ทำให้บุคคลได้เรียนรู้ถึงบรรทัดฐานทางสังคมได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ดังนั้นมนุษย์สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองโดยขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานทางสังคมที่มีความสอดคล้องกับสถานการณ์หรือเหตุปัจจัยนั้น ๆ (พูนสุข เวชวิฐาน, 2557)

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ กล่าวว่า บรรทัดฐาน คือ ความคาดหวังที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับการกระทำต่าง ๆ ของคนในกลุ่มหนึ่ง หรือในสังคมหนึ่งนั่นเอง ดังนั้นบรรทัดฐานจึงเป็นวัฒนธรรมพื้นฐานที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในสังคมของมนุษย์ และได้รับการถ่ายทอดมาตั้งแต่ยุคต้นจนถึงยุคปัจจุบัน บรรทัดฐานทางสังคมจึงเป็นวิธีการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกัน ถ้าไม่มีบรรทัดฐานทางสังคมไว้กำกับควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์สังคมอาจสับสนวุ่นวายได้ (จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, 2552)

สรุปได้ว่า บรรทัดฐานทางสังคม หมายถึง วิธีการควบคุมสังคม โดยใช้กฎระเบียบ แบบแผน หรือข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อให้สมาชิกในสังคมปฏิบัติร่วมกันเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อช่วยให้สังคมเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยน่าอยู่อาศัย

การใช้สถานภาพทางสังคม

กล่าวโดยทั่วไปสถานภาพของบุคคลถูกกำหนดขึ้นโดยสังคม และสถานภาพของแต่ละบุคคลก็แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้สถานภาพของบุคคลใดเป็นอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สังคมกำหนด ดังนั้นจึงมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของสถานภาพไว้ ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของสถานภาพไว้สองนัย ดังนี้

นัยแรก สถานภาพ หมายถึง ฐานะหรือเกียรติภูมิของบุคคลหรือของกลุ่มในชุมชน เป็นตำแหน่งของบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งที่ได้รับคามนิยมนับถือจากสาธารณชน สถานภาพจะสูงต่ำอย่างไรขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่ถือว่าสำคัญ เช่น อาชีพ รายได้ เชื้อชาติ ศาสนา วงศ์สกุล ฯลฯ

นัยที่สอง สถานภาพในอีกความหมายหนึ่งไม่ได้หมายถึงสถานะสูงต่ำของบุคคลในสังคม แต่หมายถึง สิทธิหน้าที่ตามบทบาทของบุคคล เช่น มีสถานภาพเป็นบิดา หรือมีสถานภาพเป็นผู้สมรสแล้ว(ราชบัณฑิตยสถาน, 2524)

สุพัตรา สุภาพ กล่าวว่า สถานภาพเป็นตำแหน่งที่ได้จากการเป็นสมาชิกของกลุ่ม เป็นสิทธิและหน้าที่ทั้งหมดที่บุคคลมีอยู่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น และสังคมส่วนรวม สถานภาพจะกำหนดว่าบุคคลนั้นมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไร มีหน้าที่รับผิดชอบอย่างไรในสังคม สถานภาพเป็นสิ่งเฉพาะบุคคลทำให้บุคคลนั้นแตกต่างจากผู้อื่น และมีอะไรเป็นเครื่องหมายของตนเอง เป็นโครงสร้างของกลุ่มหรือสังคม อาจมีมาก่อนที่บุคคลนั้นจะได้มาก็ได้ (สุพัตรา สุภาพ, 2545)

ศิริรัตน์ แอดสกุล กล่าวว่า สถานภาพ หมายถึง ตำแหน่งที่ได้จากการเป็นสมาชิกของสังคม ตำแหน่งต่าง ๆ ก็จะกำหนดสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบแก่สมาชิก (ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2559)

Horton and Hunt กล่าวว่า สถานภาพโดยทั่วไปแล้วหมายถึงลำดับชั้น (Rank) หรือตำแหน่ง (Position) ของบุคคลในกลุ่มหรือของกลุ่มที่สัมพันธ์กับกลุ่มอื่น (Horton, Paul B. & Hunt, Chester L. , 1976)

สรุปได้ว่า สถานภาพเป็นตำแหน่ง ฐานะ ลำดับชั้น หรือเกียรติภูมิ ที่ได้จากการเป็นสมาชิกของสังคมหรือสมาชิกของกลุ่ม สถานภาพจะเป็นตัวกำหนดบุคคลนั้น ๆ ว่ามีสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบอย่างไร และจะต้องปฏิบัติตนต่อผู้อื่นในสังคมอย่างไร

การใช้บทบาททางสังคม

สิ่งที่มีความสำคัญสำหรับกระบวนการขัดเกลาทางสังคมอีกประการหนึ่งนั่นคือ การใช้บทบาททางสังคมในการขัดเกลาบุคคล เพราะบทบาททางสังคมถูกกำหนดไว้ให้เป็นกรอบของการประพฤติปฏิบัติตนทำให้บุคคลจำเป็นจะต้องแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ ตามบทบาททางสังคมที่ตนเองได้รับ จึงทำให้บุคคลในสังคมอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างเป็นปกติ

ราชบัณฑิตยสถาน กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การหน้าที่หรือพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2524)

ณรงค์ เส็งประชา กล่าวว่า บทบาท (Roles) คือพฤติกรรมที่ปฏิบัติตามสถานภาพ บทบาทเป็นพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำ เช่น เป็นครูต้องสอนนักเรียน เป็นตำรวจต้องพิทักษ์สันติราษฎร์ ทหารต้องเป็นรั้วของชาติ เป็นลูกต้องเคารพเชื่อฟังพ่อแม่ ช่วยพ่อแม่ทำงาน อยู่ในโอวาทพ่อแม่ (ณรงค์ เส็งประชา, 2532)

พูนสุข เวชวิฐาน กล่าวว่า บทบาทของบุคคลหมายถึง ชุดของบรรทัดฐานทางสังคมที่แสดงออกในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งบทบาทของบุคคลในสังคมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลนั้น ๆ การแสดงบทบาทต่าง ๆ ของบุคคลในชีวิตจริง สามารถเปรียบเทียบได้กับบทบาทของตัวละคร หรือนักแสดงในบทละครหรือภาพยนตร์ที่ต้องแสดงตามบทบาทที่แตกต่างกันไปตามที่ถูกกำหนดให้แสดงบทบาทตามความเหมาะสมของบุคคลนั้น ๆ (พูนสุข เวชวิฐาน, 2557)

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ กล่าวว่า บทบาทมีลักษณะ 3 ด้าน คือ

1. บทบาทในอุดมคติ (Ideal role) เป็นบทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมาย หรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคม เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งมีสถานภาพหนึ่งๆ ควรกระทำแต่อาจไม่มีใครทำตามนั้นก็ได้

2. บทบาทที่บุคคลเข้าใจ (Perceived role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้น ๆ ที่คาดคิดด้วยตนเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้เกี่ยวข้องกับค่านิยม ทัศนคติ บุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

3. บทบาทที่แสดงออกจริง (Actual or Enacted role) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริงซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย สถานการณ์ดังกล่าวอาจเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม เช่น การกอดกันของกลุ่มต่าง ๆ และบทบาทที่กระทำจริง (จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, 2552)

สรุปได้ว่า บทบาทนั้นเป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำหรือเป็นการแสดงพฤติกรรมตามความรับผิดชอบในหน้าที่ ซึ่งบทบาทแต่ละอย่างที่บุคคลได้รับอาจมีความยากง่ายต่างกัน บทบาทบางอย่างมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการอบรม ฝึกฝน เพื่อให้เกิดทักษะความชำนาญ บทบาทของบุคคลในแต่ละสังคมอาจมีหลายบทบาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานภาพและคุณสมบัติส่วนตัวของแต่ละบุคคลย่อมเป็นไปตามลักษณะของสถานภาพนั้น ๆ เช่น ค่านิยม ทัศนคติ ความรู้ความสามารถของบุคคล เป็นต้น

ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ของครอบครัว

มีนักคิด นักทฤษฎีที่สำคัญของทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ของครอบครัว ในที่นี้จะกล่าวถึงนักคิด นักทฤษฎี นักปรัชญา นักวิจัย และนักวิชาการ โดยมีความสำคัญสรุปได้ดังนี้

จอร์จ เฮอร์เบิร์ต มีด (George Herbert Mead) แนวคิดสำคัญของจอร์จ เฮอร์เบิร์ต มีด คือ การให้ความสำคัญกับ “ตัวตน” โดย มีด เชื่อว่าบุคคลมีการเรียนรู้ตนเองโดยผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นซึ่งอาศัยหรือมีพื้นฐานมาจากการแสดงออกในท่าทางต่าง ๆ ของบุคคลนั้น ๆ โดยการแสดงออกในท่าทางต่าง ๆ ของบุคคลเป็นปฏิกิริยาหรือการกระทำที่ก่อให้เกิดการตอบสนองหรือปฏิกิริยาจากบุคคลอื่น ๆ ทั้งนี้ในทัศนะของมีด การแสดงออกในท่าทางของบุคคลมีความหมายกว้าง กล่าวคือ เป็นการแสดงออกที่รวมถึงการใช้ภาษาและการแสดงออกทางสีหน้าด้วย โดยบุคคลจะพัฒนาความรู้สึกต่อการกระทำที่ตนเองทำในตนเอง เมื่อบุคคลนั้นคาดหวังว่า บุคคลอื่นจะตอบสนองต่อการแสดงออกในท่าทางของตนเองอย่างไร ดังนั้นการปฏิสัมพันธ์ต่อบุคคลอื่นจึงส่งผลต่อการพัฒนาความรู้สึกต่อตนเองของบุคคลนั้น ๆ อย่างเต็มที่ เช่น การไหว้ของลูกที่แสดงต่อพ่อแม่ หรือผู้ใหญ่ และพ่อแม่หรือผู้ใหญ่ก็จะแสดงกริยาตอบสนองจากลูก หรือการแสดงสีหน้าที่ไม่พอใจของพ่อแม่หรือบุคคลในครอบครัวที่แสดงออกต่อลูก และตรงกันข้ามก็เช่นเดียวกัน การแสดงสีหน้าของลูกที่ไม่สบายใจในเวลาเดียวกัน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตนเองนี้ มีด อธิบายว่า การพัฒนาความรู้สึกต่อตนเองของบุคคลต้องผ่านขั้นตอนที่สำคัญ 2 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนการเล่น (play stage) และขั้นตอนเกม (game stage)

ขั้นตอนที่ 1 เรียกว่าขั้นตอนการเล่น ในขั้นตอนนี้เด็กมีความพยายามในการใช้ลักษณะท่าทางต่าง ๆ เพื่อฝึกฝนพฤติกรรมต่าง ๆ ของตนที่มีความสัมพันธ์หรือมีความเกี่ยวข้องกับบทบาทที่แตกต่างกัน ประกอบด้วย บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู เช่น เด็กผู้หญิงจะเลียนแบบพฤติกรรมบทบาทของแม่ ได้แก่ กิจกรรมของงานในบ้าน ทำอาหาร พับผ้า ส่วนเด็กผู้ชายจะชอบเลียนแบบพฤติกรรมของพ่อ ได้แก่ การทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้เลี้ยงครอบครัว ชอบความท้าทาย มีด อธิบายว่าในขั้นตอนการเล่นนี้ เด็กจะมีความสามารถในการใช้จินตนาการ ความสามารถในการเรียนรู้ และความสามารถของการรับทัศนคติที่มีต่อพ่อแม่หรือบุคคลอื่น ๆ ในขั้นตอนของการเล่นนี้ ปกติเด็กจะมีการสมมติให้ได้รับบทบาทของบุคคลคนเดียวในเวลาใดเวลาหนึ่ง

ขั้นตอนที่ 2 เรียกว่าขั้นตอนเกม ในขั้นตอนนี้เด็กจะรับทัศนคติหรือมุมมองของบุคคลหลายคนในเวลาเดียวกันและทำการประเมินว่าบทบาทของบุคคลนั้น ๆ จะมีความเหมาะสมหรือสอดคล้องกับกลุ่มที่ตนเองมีส่วนร่วมอย่างไร ในขั้นตอนนี้ เด็กจะมีความสามารถในการทำความเข้าใจและเรียนรู้บทบาทของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว ซึ่งบทบาทต่าง ๆ เหล่านั้นได้รวมทั้งบทบาทของเด็กไว้ด้วย และเด็กยังมีความสามารถในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัวที่ส่งผลต่อปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัว ในกระบวนการสุดท้ายของขั้นตอนเกม คือ ความสามารถในการคาดการณ์ หรือ

ความสามารถในการประเมินพฤติกรรมของบุคคลใดบุคคลหนึ่งว่า พฤติกรรมดังกล่าวของบุคคลนั้น นอกจากจะส่งผลต่อสภาพแวดล้อมในครอบครัวแล้ว ยังส่งผลต่อสังคมโดยรวม โดยบทบาทดังกล่าว มีด เรียกว่า สภาวะการณ์ทั่วไปที่บุคคลอื่น ๆ พึงกระทำ หมายความว่า การเข้าใจบรรทัดฐานทางสังคมรวมทั้งการคาดการณ์ต่าง ๆ ซึ่งทำให้บุคคลสามารถคาดการณ์ว่าบุคคลอื่นจะตอบสนองหรือมีปฏิกิริยาต่อลักษณะท่าทางที่เฉพาะเจาะจงของตนหรือจะตอบสนองหรือมีปฏิกิริยาต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอย่างไร (George Herbert Mead, 1963)

สำหรับการอธิบายเรื่อง “ตัวตน” นั้น มีด มีความเชื่อว่าตัวตนนั้นไม่ใช่เป็นเพียงสิ่งที่เกิดขึ้น แต่เป็นกระบวนการโดยมีพื้นฐานมาจากการเปลี่ยนแปลงไปมาอย่างต่อเนื่อง ระหว่าง “ตัวฉัน” (I) และ “ของฉัน” (Me) อธิบายได้ดังนี้

ตัวฉัน (I) หมายถึง การกระทำที่เกิดขึ้นโดยสัญชาตญาณ เป็นการตอบสนองของปัจเจกบุคคลและสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้และเปลี่ยนแปลงไปมาได้ตลอดเวลาในทางตรงกันข้าม

ของฉัน (Me) หมายถึง ตัวฉันทางสังคม (Social self) ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ถึง บทบาทต่าง ๆ ที่ถูกกำหนดจากปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ โดยที่

พวกเรา (we) หมายถึง ตัวตนทางสังคมที่มาจากประสบการณ์จากการเรียนรู้ทั้งหมด

จอร์จ เฮอร์เบิร์ต มีด ให้ความสำคัญกับ “ตัวตน” เพราะมีดเชื่อว่ามนุษย์เรียนรู้ด้วยตนเองโดยผ่านกระบวนการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น จากขั้นตอนการเล่น (play stage) และขั้นตอนเกม (game stage) ซึ่งในแต่ละคนนั้นจะมี “ตัวฉัน” (I) ที่เป็นการต้องการส่วนบุคคล และ “ฉัน” (Me) ที่มาจากการขัดเกลาทางสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ผ่านการเรียนรู้กฎเกณฑ์จากสภาพแวดล้อมของสังคม เพื่อให้มนุษย์สามารถวิเคราะห์ได้ว่าเราควรมี ควรแสดงพฤติกรรมอย่างไรออกไป เมื่อต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ดังนั้นการรู้จักตนเองถือว่าการขัดเกลาทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีส่วนช่วยให้มนุษย์ได้ปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเองไปในทางสร้างสรรค์เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบอย่างแท้จริง (George Herbert Mead, 1963)

ชาร์ล ฮอร์ตตัน คูลีย์ (Charles Horton Cooley) เป็นนักสังคมวิทยาที่รู้จักกันดีในเรื่องของทฤษฎี “ตัวตนในกระจกเงา (Looking-glass self) คูลีย์ กล่าวว่า ปัจเจกบุคคลจะมีแนวความคิดเกี่ยวกับประเด็นที่ว่า ตัวเขาควรจะแสดงตัวตนต่อบุคคลอื่นอย่างไร รวมทั้งเป็นผู้ตัดสินใจด้วยว่าบุคคลอื่น ๆ จะมีความคิดต่อตัวเขาอย่างไร คูลีย์เชื่อว่ากระบวนการเรียนรู้ส่วนใหญ่ของปัจเจกบุคคลนั้นเกิดขึ้นในระหว่างที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์แบบเผชิญหน้ากับบุคคลอื่น ๆ ซึ่งเรียกว่า กลุ่มพื้นฐาน ที่สำคัญที่สุด คือ ครอบครัว เนื่องจากครอบครัวได้สอนให้สมาชิกให้สมาชิกครอบครัวเรียนความคาดหวัง พฤติกรรมของบุคคล และถ่ายทอดความคิดต่าง ๆ เพื่อสร้างให้สมาชิกของครอบครัวเป็นผู้มีคุณภาพดีตามที่สังคมยอมรับ (Cooley, C.H., 1964)

สรุปได้ว่า ทฤษฎีตัวตนในกระจกเงา Looking-glass self ของ ชาร์ล ฮอร์ตตัน คูลีย์ ทำให้ปัจเจกบุคคลเข้าใจบุคลิกภาพของตนเอง โดยกระบวนการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ของปัจเจก

บุคคลเกิดขึ้นจากการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กันกับผู้อื่น เพื่อรับเอาความคิดหรือความรู้สึกของผู้อื่นมาเป็นกระเจงงาส่องตนเองให้เราได้เกิดจินตนาการได้ว่าบุคคลอื่นเขาคิดหรือตัดสินใจจากสิ่งที่เขาเห็นเป็นอย่างไร โดยการขัดเกลาทางสังคมผ่านกลุ่มพื้นฐานหรือปฐมภูมิ คือ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน เพื่อนบ้าน ที่เราผูกพันหรือมีปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิดด้วย และเราสามารถนำข้อบกพร่องต่าง ๆ ในตัวเรามาปรับปรุงแก้ไข ในการพัฒนาบุคลิกภาพให้ดีขึ้นตามที่สังคมมุ่งหวัง วิลเลียม ไอแซค โทมัส (William Isaac Thomas) มีนักคิด นักทฤษฎี และนักวิชาการส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับโทมัส ในฐานะเป็นบุคคลเริ่มต้นในการนำทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์มาใช้ในการศึกษาครอบครัวเป็นครั้งแรกโดยปรากฏในหนังสือเรื่อง *The Polish in Europe and America* (1918-1920) เขียนโดย โทมัส และฟลอเรียน ซานโนกี (Floorian Znaniecki) สารสำคัญของหนังสือเรื่อง บทบาทของครอบครัวที่มีต่อกระบวนการทางสังคมและนำเสนอให้เห็นว่าครอบครัวเป็นสถานที่สร้างสภาพการณ์ที่เป็นจริงให้เกิดขึ้น ดังนั้นวัฒนธรรมของกลุ่ม หรือโครงสร้างทางสังคมจึงมีอิทธิพลต่อครอบครัวและต่อพฤติกรรมของสมาชิกครอบครัวแต่ละคน นอกจากนี้โทมัสได้เป็นผู้บัญญัติวลีที่เรียกว่า “บทนิยามของสถานการณ์” ซึ่งเป็นการให้ความหมายที่สำคัญและเป็นรากฐานของทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ แนวคิดบทนิยามของสถานการณ์ คือ การที่บุคคลจะศึกษาและเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์จำเป็นต้องทำความเข้าใจทัศนคติเชิงอัตวิสัยของบุคคลต่าง ๆ ที่มีส่วนร่วมในการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันด้วย โดยต่อมาเรียกแนวคิดดังกล่าวว่า ทฤษฎีบทบาทของโทมัส (Thomas Theorem) ซึ่งกล่าวว่า “ถ้าบุคคลให้นิยามสถานการณ์ดังกล่าวว่าเป็นจริง สถานการณ์นั้น ๆ ก็จะมีผลที่เป็นจริง” โดยการแปลความยึดตามความเข้าใจของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ ตัวอย่างเช่น บทบาทของผู้หญิงคือการทำงานบ้านอย่างเดียว หรือการทำงานบ้านและการทำงานนอกบ้านด้วย ความเห็นของทั้งสองฝ่ายต่างถูกต้อง ขึ้นอยู่กับการให้เหตุผลของแต่ละฝ่ายหรือการมองของแต่ละฝ่าย เป็นต้น (Thomas, W. I. and Znaniecki, Florian, 1958)

สรุปได้ว่า แนวคิดของโทมัส ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาค้นคว้าพฤติกรรมของมนุษย์นั้นต้องทำความเข้าใจทัศนคติเชิงอัตวิสัย ได้แก่ มุมมองหรือความคิดเห็นของบุคคล โดยเฉพาะสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ความเชื่อ หรือความต้องการ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการให้เหตุผลของแต่ละบุคคล

ทฤษฎีทางจิตวิทยา

John J. Macionis ได้กล่าวถึง ซิกมุนด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud (1856-1939) ว่าฟรอยด์ใช้ชีวิตส่วนใหญ่ในเวียนนาอาศัยอยู่ในช่วงที่ชาวโรปมองว่า พฤติกรรมของมนุษย์เป็นภาพสะท้อนของพลังทางชีววิทยา ฟรอยด์ได้รับการฝึกฝนด้านวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและเริ่มอาชีพของเขาในฐานะแพทย์ อย่างไรก็ตามความสำคัญของเขาในปัจจุบันขึ้นอยู่กับมีส่วนร่วมในการทำความเข้าใจบุคลิกภาพของมนุษย์ ความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ที่สุด คือ การพัฒนาจิตวิเคราะห์รูปแบบหนึ่งของการบำบัดปัญหาทางจิตใจที่เกี่ยวข้องกับการสำรวจการทำงานของจิต

ไร้สำนึกผ่านการสนทนาที่เข้มข้นระหว่างนักบำบัดและผู้ป่วย จุดสำคัญอยู่ที่แง่มุมเหล่านั้น โดยคำพูดของฟรอยด์ที่มีผลโดยตรงต่อกระบวนการขัดเกลาทางสังคม กล่าวถึง ความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ และเชื่อว่าปัจจัยทางชีววิทยามีส่วนสำคัญในบุคลิกภาพของมนุษย์ ความต้องการของมนุษย์ทั่วไปในรูปแบบของการกระตุ้นหรือพลังขับ ซึ่งความต้องการพื้นฐานของมนุษย์มีอยู่ 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก มนุษย์ทุกคนมีความต้องการพื้นฐานในการผูกพันกับมนุษย์ซึ่งเขาอธิบายว่าเป็นสัญชาตญาณแห่งชีวิต ประการที่สอง ผู้คนก็มีแรงผลักดันที่ก้าวร้าวเช่นกันซึ่งเขาเรียกว่าสัญชาตญาณแห่งความตาย เห็นได้ชัดว่า ฟรอยด์ มองเห็นพลังขั้นพื้นฐานทั้งสองนี้เป็นศัตรูกัน และอ้างว่าแม้ว่าผู้คนไม่จำเป็นต้องตระหนักถึงความตึงเครียดภายในพวกเขา แต่แรงผลักดันพื้นฐานทั้งสองจะเป็นรากฐานทั่วไปสำหรับชีวิตมนุษย์ (Maconis John J., 1989)

แนวคิดจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ id ความเป็นธรรมชาติของสัญชาตญาณ ego ความมีเหตุมีผล และ superego ส่วนที่เกี่ยวข้องกับมโนธรรม คุณธรรม กฎ ระเบียบ ประเพณี และข้อบังคับต่าง ๆ ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ซึ่งส่วนใหญ่ขาดสติ และต้องการความพึงพอใจในทันที มีรากฐานมาจากสิ่งมีชีวิตทางชีวภาพนี้มีอยู่ตั้งแต่แรกเกิด

ราชบัณฑิตยสถาน กล่าวว่า id อิด เป็นส่วนของบุคลิกภาพที่อยู่ในจิตไร้สำนึก ในการศึกษาเกี่ยวกับพลวัต (dynamics) ของบุคลิกภาพตามทฤษฎีของฟรอยด์ (Freud) เชื่อว่าบุคลิกภาพของคนประกอบด้วยพลัง 3 ส่วน คือ อัตตา (ego) อภีอัตตา (super-ego) และอิด (id) ตามปรกติในชีวิตของบุคคลจะมีความรู้สึกฝ้ายต่ำอยากได้สิ่งต่าง ๆ ซึ่งถ้าบุคคลปล่อยตัวให้ความรู้สึกเหล่านี้เข้าครอบงำแล้วก็จะอันตรายอย่างยิ่งต่อความสงบสุขของสังคม ด้วยเหตุนี้บุคคลทั่วไปที่มีสุขภาพจิตเป็นปรกติจึงต้องกดความรู้สึกเหล่านี้ไว้ อย่างไรก็ตามความรู้สึกเหล่านี้ไม่ได้สูญหายไปไหน แต่ยังคงอยู่ในจิตของบุคคลโดยบุคคลนั้นไม่รู้สึกรู้สิด ทฤษฎีของฟรอยด์เชื่อว่า บุคคลทุกคนจะมีจิตไร้สำนึก ในจิตไร้สำนึกนี้ส่วนหนึ่งเราจะพบอิด (id) หรือความรู้สึกฝ้ายต่ำที่บุคคลกดเอาไว้ อิดจะกลายเป็นแหล่งพลังซึ่งผลักดันให้บุคคลกระทำการต่าง ๆ ในบางครั้งโดยบุคคลไม่รู้สึกรู้สิด ส่วนอัตตา (ego) คือส่วนของบุคลิกภาพที่ทำให้บุคคลรู้สึกรับรู้สิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริงได้ ส่วนอภีอัตตา (super-ego) คือส่วนของบุคลิกภาพ ซึ่งขู่หรือทำให้บุคคลรู้สึกในความผิดหรือเกิดความรู้สึกทรมานจิตใจ และเป็นส่วนที่กำหนด อุดมคตินิยม (idealism) ของบุคคลนั้น คำนี้โดยสาร์ตอะสำคัญแล้วมีความหมายเช่นเดียวกับ มโนธรรม (conscience) (ราชบัณฑิตยสถาน, 2524)

สุพัตรา สุภาพ ได้อธิบายในเรื่องเดียวกันว่า ฟรอยด์ถือว่าปัจจัยทางชีววิทยามีส่วนเกี่ยวพันกับการพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์ ให้ความสำคัญกับชีววิทยาโดยได้แบ่งลักษณะความเป็นตัวตนออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. id เป็นพลังดั้งเดิม เป็นพื้นฐานซึ่งถูกผลักดันโดยความต้องการทางเพศ และแรงกระตุ้นที่รุนแรงเป็นพลังอยู่เบื้องหลังการเจริญเติบโตของมนุษย์ เป็นแหล่งให้เกิดบุคลิกภาพ

และการเจริญเติบโตของมนุษย์รวมถึงเป็นแหล่งพลังงานใหญ่คอยกระตุ้นส่วนที่เหลืออีกสองระบบให้ทำงานเป็นส่วนความต้องการทางชีววิทยาที่ต้องใช้ซูเปอร์อีโก้คอยควบคุมซึ่งบางครั้งก็ทำไม่สำเร็จ

2. ego เป็นส่วนที่มีเหตุผลหรือตัวประสานระหว่าง id กับ superego ที่คอยควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ หรือความเป็นตัวตนของบุคคล เป็นส่วนของจิตที่ประกอบด้วยความรู้ ความจำ ความคิด และเป็นส่วนที่สามารถคาดคะเน หรือวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ได้ ego นี้มีส่วนควบคุมและเป็นช่องทางส่งพลังของ id ออกมา อันเป็นศูนย์กลางของบุคลิกภาพและการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล

3. superego เป็นส่วนเกี่ยวกับคุณธรรม ระเบียบ ประเพณี กฎเกณฑ์ กฎข้อบังคับต่าง ๆ ซึ่งบุคคลรับการขัดเกลาทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เรียกได้ว่าเป็นความรู้สึกใฝ่สูงที่จะพิจารณาได้ว่าอะไรถูกอะไรผิด ดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควรทำ เป็นตัวกดความต้องการที่ไม่ดีงามหรือที่สังคมไม่ต้องการ และเป็นตัวส่งเสริม ego ให้ทำตามแบบแผนที่สังคมกำหนดหรือยอมรับ superego จึงเป็นตัวควบคุม id และ ego แนวคิดของฟรอยด์ถือว่า superego เป็นผลผลิตของสังคมทั้งนี้เพราะบรรทัดฐานว่าอะไรผิดอะไรถูกเกิดจากสภาวะของสังคม ไม่ใช่เกิดจากสาเหตุทางชีววิทยา (สุพัตรา สุภาพ, 2545)

สรุปได้ว่า ตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ ถ้าบุคคลใดมี id มากเกินไปอาจทำให้บุคคลนั้นแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ออกมา เพราะ id เป็นตัวตนที่เกิดขึ้นจากสัญชาตญาณ ไม่ได้ไตร่ตรองใคร่ครวญถึงเหตุผลที่ถูกต้อง ego เป็นส่วนของเหตุผลเป็นส่วนที่ช่วยประสานให้ id และ superego เป็นตัวที่คอยกำกับควบคุม id ส่วน superego เป็นความรู้สึกใฝ่ดี สามารถควบคุมตนเองได้ รู้จักพิจารณาวิเคราะห์หาสิ่งไหนดี สิ่งไหนเลว สิ่งไหนควร สิ่งไหนไม่ควรทำ ฉะนั้นหากเราต้องการให้สังคมมนุษย์มีบุคลิกภาพที่ดี ทุกภาคส่วนจะต้องร่วมด้วยช่วยกันสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพเพื่อให้เป็นสังคมที่น่าอยู่มีความสุข

ปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาบุคลิกภาพ

1. ครอบครัว เป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญที่สุด ในกระบวนการขัดเกลาทางสังคม โดยเริ่มตั้งแต่วัยทารก ซึ่งครอบครัวจะทำหน้าที่อบรมสั่งสอนสมาชิกให้เป็นพลเมืองดี ปฏิบัติตามกฎหมายแบบแผนที่ สังคมเป็นผู้กำหนด จึงเป็นองค์กรที่มีความสำคัญที่สุดในการขัดเกลาทางสังคม ในการถ่ายทอดประสบการณ์ตรงกับสมาชิกในสังคม เพื่อให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สถาบันครอบครัวจึงเป็นแบบแผนพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว และเครือญาติ เช่น การสมรส การอบรมเลี้ยงดูบุตร การหย่าร้าง ฯลฯ สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันสังคมพื้นฐานอันดับแรกของมนุษย์ มีองค์ประกอบ ดังนี้ ครอบครัว ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกต่าง ๆ เช่น พ่อ แม่ ลูก ปู่ ย่า หน้าที่ ได้แก่ ผลิตสมาชิกใหม่ให้สังคม อบรมเลี้ยงดูบุตร ถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ดีงามให้แก่สมาชิก และสนองความต้องการทางจิตใจ ให้ความรักความอบอุ่น และดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน แบบแผนพฤติกรรมของสมาชิก เป็นบรรทัดฐานทางสังคม ได้แก่

ประเพณีการหมั้น การสมรส การอบรมเลี้ยงดูบุตร และการปฏิบัติต่อญาติผู้ใหญ่ ฯลฯ ซึ่งแต่ละครอบครัวย่อมมีลักษณะแตกต่างกันไปตามค่านิยม สภาพแวดล้อมของครอบครัวมีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตของเด็ก สาเหตุสำคัญของการกระทำผิดของเด็ก และเยาวชน คือสภาพแวดล้อมของครอบครัวไม่ดี ในช่วงเวลาของการเลี้ยงดู พฤติกรรมของคนในครอบครัวอาจส่งผลกระทบต่อเด็กซึมซับ และจดจำเป็นตัวอย่างเกิดการกระทำตามสิ่งที่ตนรับรู้มา หรือแม้แต่การทะเลาะระหว่างผู้ใหญ่ ที่ปรากฏให้เด็กเห็นอยู่บ่อย ๆ การใช้ความรุนแรงกับเด็กก็มีผลกระทบทั้งสิ้น อิทธิพลเหล่านี้ ส่งผลต่ออนาคตของเด็กได้ตลอดชีวิต

2. สถาบันการศึกษาเป็นหน่วยงานที่สองของการขัดเกลาทางสังคมรองจากครอบครัว ในสถาบันการศึกษาเด็กได้รับการหล่อหลอมความคิด และทัศนคติ สามารถทำให้เป็นพลเมืองดีได้ ในขณะที่การศึกษาที่ไม่ดีอาจทำให้เขากลายเป็นคนที่ไม่ดีได้ด้วยเช่นกัน การศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งในการขัดเกลาตามระบบแบบแผนที่วางไว้จึงทำให้เกิดการสร้างสรรคได้ ภาระหน้าที่ในการขัดเกลาทางสังคมที่จัดตั้งขึ้นเพื่อสั่งสอนมอบความรู้ และถ่ายทอดวิทยาการ รวมถึงศีลธรรมจรรยาต่าง ๆ ให้แก่สมาชิกในสังคมสถาบันการศึกษา หมายถึง แบบแผน พฤติกรรมของมนุษย์ในเรื่องที่เกี่ยวกับการขัดเกลาและการถ่ายทอดความรู้ การฝึกทักษะวิชาชีพ และการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมไปยังสมาชิกของสังคม กลุ่มสังคม ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ มหาวิทยาลัย โรงเรียน ฯลฯ ซึ่งประกอบด้วย สมาชิกในสถานภาพหรือตำแหน่งต่าง ๆ เช่น ครู อาจารย์ นักการภารโรง และนักเรียน นิสิต นักศึกษา หน้าที่ ได้แก่ ถ่ายทอดความรู้ ทักษะวิชาชีพ และวัฒนธรรมให้แก่สมาชิก ขัดเกลาด้านบุคลิกภาพ อุปนิสัยใจคอ และความประพฤติที่ดีให้แก่สมาชิก แบบแผนพฤติกรรมสมาชิก ได้แก่ การจัดหลักสูตร และแผนการเรียนรู้ การกำหนดแบบแผนความประพฤติของนักเรียนนักศึกษา การกำหนดวินัยของข้าราชการในสถานศึกษา สัญลักษณ์และค่านิยม สัญลักษณ์ของสถาบันการศึกษา ได้แก่ เครื่องหมายตราโรงเรียน ตัวอักษรย่อชื่อโรงเรียน ฯลฯ ส่วนค่านิยมของโรงเรียน แต่ละแห่งอาจจะแตกต่างกัน เช่น บางแห่งเน้นจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนที่เรียนดีเพื่อให้สอบเข้ามหาวิทยาลัยได้มาก ๆ บางแห่งเน้นที่การศึกษาเพื่อความเสมอภาคให้ผู้เรียนได้เรียนตามระดับความสามารถ ล้วนแล้วแต่จะเลือกเข้าศึกษาตามใจผู้เรียนได้ตามใจชอบ

3. กลุ่มเพื่อน เมื่อสมาชิกในสังคมเติบโตขึ้นมา กลุ่มเพื่อนจะมีบทบาทที่สำคัญต่อการขัดเกลาทางสังคม โดยเฉพาะกับกลุ่มเพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกันจะมีอิทธิพลอย่างมากต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคล เนื่องจากการลอกเลียนแบบกันภายในกลุ่ม ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนนั้นจะเท่าเทียมกันทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ส่วนใหญ่มักจะมีอายุใกล้เคียงกัน ความสัมพันธ์นี้จะห่างจากพ่อแม่ไม่ได้ เพื่อนมักจะชอบอะไรที่เหมือน ๆ กันเห็นอกเห็นใจกัน พูดคุยภาษาเดียวกัน ลักษณะวัฒนธรรมเดียวกัน เช่น ในด้านแฟชั่น ความคลั่งไคล้ รูปแบบของความพึงพอใจถ่ายทอดออกมาสู่พฤติกรรมทางสังคม ตัวอย่างความรู้เรื่องความสัมพันธ์ทางเพศ ถือเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาสำหรับเยาวชนในสังคม ถือเป็นเรื่องต้องห้ามจนกว่าจะถึงวันที่เขา

แต่งงาน หากความรู้เรื่องดังกล่าวถูกห้ามอย่างเคร่งครัด การปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ชีวิตหลังแต่งงานอาจจะเป็นเรื่องยากสำหรับเขาและทำให้เกิดความล้มเหลวในชีวิตหลังแต่งงานได้ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมตามมาในที่สุดเพราะฉะนั้นการปล่อยให้เพื่อนได้ขัดเกลาเพื่อน ในสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมก็ถือว่าเป็นสาระสำคัญสำหรับพวกเขาเอง

4. สถาบันทางศาสนา ศาสนาเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของสมาชิกในสังคม ทุกศาสนาสอนให้คนเป็นคนดีและมีศีลธรรมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ดังนั้น สถาบันศาสนาจึงมีความสำคัญจึงมีบทบาทสำคัญต่อสมาชิกในสังคมให้เป็นผู้ประพฤติดีอยู่ในกรอบของสังคม สถาบันศาสนาเป็นสถาบันสังคมที่เกี่ยวข้องกับแบบแผนหรือกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม มีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคม นักบวช คำสอน และความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของสังคม กลุ่มสังคม ได้แก่ คณะสงฆ์ในวัด กลุ่มอุบาสกอุบาสิกา และกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรม หน้าที่ ได้แก่ สนองความต้องการทางด้านจิตใจแก่สมาชิกให้ดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้เป็นปกติสุข สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ ควบคุมสมาชิกให้ปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคม เช่น ประพฤติดี ไม่ทำผิดศีลธรรมและกฎหมาย ตลอดจนสร้างสรรค์และถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ดีงามแก่สังคม เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังและโบราณสถาน โบราณวัตถุทางศาสนา เป็นต้น แบบแผนพฤติกรรมของสมาชิก แต่ละศาสนาย่อมมีแบบแผนให้สมาชิกปฏิบัติไม่เหมือนกัน สำหรับพระพุทธศาสนามีประเพณีทำบุญตักบาตร อุปสมบท การทอดผ้ากฐิน การเวียนเทียนและการกราบพระสงฆ์แบบเบญจางคประดิษฐ์ เป็นต้น สัญลักษณ์และค่านิยมแต่ละศาสนาย่อมมีสัญลักษณ์และค่านิยมแตกต่างกัน เช่น ศาสนาพุทธมีพระพุทธรูป ตราสมาธรรมจักร และโบสถ์วิหาร ฯลฯ ส่วนค่านิยมจะให้ความสำคัญในเรื่องบุญบาปและกฎแห่งกรรม เป็นต้น รวมไปถึงการให้ความผูกพันรักกันแบบกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน ถึงแม้ว่าสังคมสมัยใหม่มีความเจริญรวดเร็วเทคโนโลยีก้าวไกลทำให้ความสำคัญของศาสนาลดน้อยลง แต่ก็ยังหล่อหลอมความเชื่อและวิถีของเราในทุกครอบครัว การปฏิบัติทางศาสนาบางส่วนยังคงถือปฏิบัติอยู่เสมอมาไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่งมีให้เห็นกันในสังคมไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เด็กเห็นพ่อแม่ไปวัดและทำพิธีทางศาสนา ได้รับการฟังเทศนาที่อาจกำหนดให้วิถีชีวิตของเขาดำเนินไปสู่แบบแผนที่ถูกทำนองคลองธรรมที่ดีมากยิ่งขึ้น เพราะศาสนาได้หล่อหลอมจากการซึมซับของกิจกรรมทางศาสนานั้นเอง

5. สื่อมวลชน มีบทบาทที่สำคัญ ในการเป็นผู้ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารในด้านต่าง ๆ ไปสู่สมาชิกในสังคม อย่างทั่วถึงทำให้สมาชิกได้รับรู้ข่าวสารและเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างถูกต้องมีความเข้าใจเหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเองอย่างมีวิจารณญาณ ในบางครั้งสื่อมวลชนนั้นสามารถถ่ายทอดเหตุการณ์ที่เป็นความจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ในสังคมเพื่อให้สะท้อนให้เห็นว่าคนในสังคมนั้นควรเอาแบบอย่างที่ดี เป็นต้นแบบที่ดีได้เป็นกระจกส่องเงาให้กับตนเองได้เช่นกัน

6. กลุ่มอาชีพ ในการประกอบอาชีพที่สุจริตถูกทำนองคลองธรรมนั้นจะช่วยขัดเกลาให้คนที่ประกอบอาชีพนั้นได้ดำรงอยู่ในศีลธรรม จริยธรรม ตลอดจน จรรยาบรรณ ที่พึงมีในการ

ปฏิบัติหน้าที่ของตน ซึ่งอาชีพแต่ละประเภทจะมีการจัดระเบียบปฏิบัติเฉพาะกลุ่ม เช่น กลุ่มที่มีอาชีพค้าขาย จะต้องมีความซื่อสัตย์ไม่เอาเปรียบลูกค้า ครูต้องสอนลูกศิษย์ด้วยความเมตตา นักสังคมสงเคราะห์ไม่เปิดเผยความลับของผู้มารับการสงเคราะห์ แพทย์รักษาคนไข้ด้วยจรรยาบรรณ ไม่เห็นแก่เงิน เป็นต้น แต่ละอาชีพจึงมีบุคลิกภาพแตกต่างกันไป เช่น ตำรวจก็แตกต่างจากแพทย์ นางพยาบาลก็แตกต่างจากพ่อค้า ครูแตกต่างจากวิศวกร และผู้ที่เป็นสมาชิกใหม่ของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ จำเป็นต้องเรียนรู้ ระเบียบประเพณีของกลุ่มอาชีพที่ตนเป็นสมาชิก นั้นบ่งบอกถึงกระบวนการขัดเกลาโดยอาชีพที่สุจริตตรงตามสุภาสิตไทย ที่ว่า “ซื่อกินไม่หมด คดกินไม่นาน” ฉะนั้นได้นั้น

7. สถาบันการเมืองการปกครอง เป็นสถาบันสังคมที่เกี่ยวข้องกับแบบแผนในการดำเนินชีวิต การควบคุมกลุ่มคนต่าง ๆ ให้ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบและมีความปลอดภัย กลุ่มสังคม ได้แก่ สมาชิกรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และสมาชิกพรรคการเมือง หน้าที่ ได้แก่ ออกกฎหมายป้องกันประเทศ รักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ และบริหารประเทศในด้านต่าง ๆ เช่น จัดการศึกษา พัฒนาด้านสาธารณูปโภคแบบแผนพฤติกรรมของสมาชิก ได้แก่ แบบแผนการประชุมรัฐสภา แบบแผนของการเลือกตั้ง และแบบแผนการพิพากษาพิจารณาคดีต่าง ๆ สัญลักษณ์และค่านิยม สัญลักษณ์ของสถาบันการเมืองการปกครอง ได้แก่ ธงชาติ เครื่องหมายตราสัญลักษณ์ของกระทรวงต่าง ๆ ส่วนค่านิยม ได้แก่ ค่านิยมยกย่องความซื่อสัตย์สุจริตของข้าราชการ ค่านิยมยกย่องการปกครองในระบอบประชาธิปไตยการขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการทางสังคมกับทางจิตวิทยาซึ่งมีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ เด็กที่เกิดมาจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนให้เป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ของสังคม สามารถอยู่ร่วมและมีความสัมพันธ์กับคนอื่นได้อย่างราบรื่น ทำให้นุชนเปลี่ยนแปลงสภาพตามธรรมชาติเป็นมนุษย์ผู้มีวัฒนธรรม มีสภาพต่างจากสัตว์โลกชนิดอื่นหลักสำคัญของกระบวนการสังคมประกิต 1) การปะทะสัมพันธ์ของมนุษย์ เพื่อการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมตามมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับของสังคม 2) ความสามารถในการใช้ภาษาเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการติดต่อ การถ่ายทอดวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี และเป็นสื่อในการเรียนรู้ 3) การยอมรับด้วยความรักใคร่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากพ่อแม่เป็นสิ่งที่จำเป็นมากที่จะทำให้เกิดการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กพื้นฐานทางชีวภาพที่ทำให้เกิดการขัดเกลาทางสังคม พื้นฐานทางชีวภาพที่ทำให้เกิดการขัดเกลาทางสังคม 1) การปราศจากสัญชาตญาณของมนุษย์ 2) การต้องพึ่งพาผู้อื่นยามเยาว์วัย 3) ความสามารถในการเรียนรู้ 4) ภาษา ความมุ่งหมายของการขัดเกลาทางสังคม และเสริมความเข้มแข็งทางด้านระเบียบ ดังนี้ 1) ปลุกฝังระเบียบวินัย 2) ปลุกฝังความมุ่งหวัง และแรงบันดาลใจ 3) สอนให้รู้จักบทบาทและทัศนคติต่าง ๆ 4) สอนให้เกิดความชำนาญหรือทักษะ

การขัดเกลาทางสังคมช่วยสร้างตัวตนขึ้นมา 3 อย่าง คือ

1. ภาพเกี่ยวกับตัวตน (Self-image) โดยอาศัยการปะทะสัมพันธ์กับคนอื่น และโดยอาศัยภาษา ทำให้บุคคลเกิดความคิดเกี่ยวกับตนเองว่าเป็น "ฉัน" (I) Cooley กล่าวว่า "พฤติกรรมของคนที่มีต่อบุคคลนั้นเป็นเหมือนกระจกเงาที่ช่วยให้มองเห็นตัวเองว่าเป็นใคร"

2. ตัวตนในอุดมคติ (Ideal-self) สร้างขึ้นจากทัศนคติที่คนอื่นมีต่อตน คนอาจสร้างภาพของสิ่งที่ควรจะเป็นเพื่อแสวงหาความรักและการรับรอง

3. ตัวตนปฏิบัติการ (Ego) เป็นสิ่งที่เราได้ทำ ไปในแต่ละวัน โดยได้รับการอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่เพื่อมุ่งหวังให้เด็กควบคุมและพึ่งตนเองได้ ซึ่งเป็นช่วงสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการเป็นปีกแผ่นของตัวตน เช่น ความอดทน การมีระเบียบ การยอมรับผิด ในสิ่งที่ตนได้กระทำ มีความรับผิดชอบ และเสียสละ โดยรวมแล้วมุ่งเน้นพฤติกรรมทั้งหมด เพราะการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นต้องมีกฎ กติกา ระเบียบ มารยาท ต่าง ๆ ที่เชื่อมสัมพันธ์ไมตรีต่อกัน เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เมตตา กรุณา ถ้อยทีถ้อยอาศัยต่อกันให้ได้มากที่สุด การเรียนรู้พฤติกรรมตัวเองและผู้อื่นจึงมีความจำเป็นอันดับต้น ๆ ฝึกให้คนนั้นมีปฏิสัมพันธ์ที่งดงามต่อกันจึงจะเป็นกระบวนการขัดเกลาที่สมบูรณ์

ดังนั้นตัวแทนการขัดเกลาทางสังคม (Agents of Socialization) ได้แก่ ครอบครัว สถาบันการศึกษา กลุ่มเพื่อน สถาบันศาสนา สื่อมวลชน กลุ่มอาชีพ สถาบันการเมืองการปกครอง เป็นกลุ่มที่ทำหน้าที่ในการขัดเกลาสมาชิก สร้างสมาชิกให้มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะ ทัศนคติ อุทิศการณ์ รวมไปถึงการอบรมสั่งสอนสมาชิกให้เรียนรู้ระเบียบของสังคม เพื่อให้เห็นคุณค่าและนำเอากฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติเหล่านั้นไปเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ การขัดเกลาสังคมเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องได้รับตลอดชีวิต เพื่อที่จะทำให้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ได้เป็นอย่างดี ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ตัวแทนการขัดเกลาทางสังคมได้แสดงบทบาทอยู่ในทุกสังคมตั้งแต่สังคมระดับย่อย คือ ครอบครัว ชุมชนต่าง ๆ ตลอดถึงภาคประชาสังคมที่ใหญ่ขึ้นไป ตั้งแต่ระดับ ตำบล อำเภอ จังหวัด จนถึงประเทศชาติ หรือนานาชาติ เราจะพบว่า ตัวแทนเหล่านี้ปรากฏให้เห็นเป็นที่ประจักษ์

บทสรุปกระบวนการขัดเกลาทางสังคมผ่านตัวแทนกลุ่มในสังคม

การขัดเกลาทางสังคมจะช่วยปลูกฝังและพัฒนาลักษณะนิสัยของมนุษย์ ลักษณะนิสัยประจำตัวของมนุษย์แต่ละคนเป็นผลมาจากการที่มนุษย์ได้เห็นได้เรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ อยู่เป็นประจำจากการอบรมสั่งสอนโดยตรงบ้าง โดยอ้อมบ้าง ซึ่งการเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์ได้มาจากการเรียนรู้จากผู้อื่น การเรียนรู้ด้วยตัวเอง จึงทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจตามสิ่งที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาอันจะนำไปสู่การพินิจพิจารณาเพื่อพัฒนา ปรับปรุง แก้ไข และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ การขัดเกลาทางสังคมจะทำให้มนุษย์ได้รับการพัฒนาบุคลิกภาพที่ดี และสามารถอยู่ร่วมกับกลุ่มได้อย่างราบรื่น ฉะนั้นกระบวนการในการขัดเกลาทางสังคมสามารถสรุปได้ดังนี้ บรรทัด

ฐานทางสังคม หมายถึง วิธีการควบคุมสังคม โดยใช้กฎระเบียบ แบบแผน หรือข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อให้สมาชิกในสังคมปฏิบัติร่วมกันเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อช่วยให้สังคมเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยน่าอยู่อาศัย สถานภาพเป็นตำแหน่ง ฐานะ ลำดับชั้น หรือเกียรติภูมิ ที่ได้จากการเป็นสมาชิกของสังคมหรือสมาชิกของกลุ่ม สถานภาพจะเป็นตัวกำหนดบุคคลนั้น ๆ ว่ามีสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบอย่างไร และจะต้องปฏิบัติตนต่อผู้อื่นในสังคมอย่างไร การใช้บทบาททางสังคม สิ่งที่มีความสำคัญสำหรับกระบวนการขัดเกลาทางสังคมอีกประการหนึ่งนั้น คือ การใช้บทบาททางสังคมในการขัดเกลาบุคคล เพราะบทบาททางสังคมถูกกำหนดไว้ให้เป็นกรอบของการประพฤติปฏิบัติตนทำให้บุคคลจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ ตามบทบาททางสังคมที่ตนเองได้รับ จึงทำให้บุคคลในสังคมอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างเป็นปกติ บทบาทนั้นเป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำหรือเป็นการแสดงพฤติกรรมตามความรับผิดชอบในหน้าที่ ซึ่งบทบาทแต่ละอย่างที่บุคคลได้รับอาจมีความยากง่ายต่างกัน บทบาทบางอย่างมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการอบรม ฝึกฝน เพื่อให้เกิดทักษะความชำนาญ บทบาทของบุคคลในแต่ละสังคมอาจมีหลายบทบาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานภาพและคุณสมบัติส่วนตัวของแต่ละบุคคลย่อมเป็นไปตามลักษณะของสถานภาพนั้น ๆ เช่น ค่านิยม ทศนคติ ความรู้ ความสามารถของบุคคล เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. (2562). ปรัชญาทางสังคมแห่งพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรมการพิมพ์.
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. (2552). สังคมวิทยา (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ณรงค์ เสียงประชา. (2532). มนุษย์กับสังคม (ฉบับปรับปรุงใหม่) (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2545). พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ (พิมพ์ครั้งที่ 20). กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- พูนสุข เวชวิฐาน. (2557). ทฤษฎีครอบครัวเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2546). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2524). พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ศิริรัตน์ แอดสกุล. (2559). ความรู้เบื้องต้นทางสังคมวิทยา (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุเทพ สุวีรางกูร. (2556). สังคมวิทยาเบื้องต้น. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุพัตรา สุภาพ. (2545). สังคมวิทยา (พิมพ์ครั้งที่ 22). กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- Cooley, C.H. (1964). Social Human Nature and the Social Order. New York: Scribner's.
- George Herbert Mead. (1963). Self and Sociology from the Standpoint of a Social, Behaviorist. Chicago: University of Chicago Press.
- Horton, Paul B. & Hunt, Chester L. . (1976). Sociology. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Maconis John J. (1989). Sociology (2^{ed}). United Kingdom: London.
- Thomas, W. I. and Znaniecki, Florian. (1958). The Polish Peasant in Europe and America. New York: Dover Publications.